

Advies van de Adviesraad Gender en Ontwikkeling over het prioritaire thema van de 66ste zitting van de Commissie voor de Status van de Vrouw van de Verenigde Naties

Samenvatting

- **Klimaatrechtvaardigheid en gendergelijkheid zijn nauw met elkaar verbonden.** Het onderwerp staat op de agenda van de **66ste zitting van de Commissie voor de Status van de Vrouw van de Verenigde Naties**. Dit advies is bedoeld om België te ondersteunen en te versterken in zijn inspanningen om te komen tot zo ambitieus mogelijke gezamenlijke conclusies.
- De ARGO adviseert om bij het opstellen van het Belgisch standpunt ter voorbereiding van de onderhandelingen en de goedkeuring van de gezamenlijke conclusies van de CSW66 met name een **intersectionele benadering** te hanteren; de nodige middelen vrij te maken voor de **volledige en daadwerkelijke deelname van vrouwen en meisjes in al hun diversiteit** aan de besluitvormings- en bestuursprocessen op alle niveaus; een dubbele genderbenadering toe te passen, met enerzijds **gendermainstreaming** en anderzijds een **specifieke gendertransformatieve benadering van de sociale relaties**; ruimte te voorzien om (individueel en collectief) vragen te stellen over de rollen en verwachtingen in verband met **masculiniteit**; en te investeren in het verzamelen van **gegevens over het verband tussen gender en klimaat**. In dit advies formuleert de ARGO ook aanbevelingen over domeinen die te maken hebben met **rechten, veerkracht, herstel en rechtvaardige en duurzame transitie**.

1. Inleiding

1. De Adviesraad Gender en Ontwikkeling (ARGO) waardeert de inspanningen van België om te komen tot ambitieuze standpunten tijdens de Commissie voor de Status van de Vrouw (CSW) van de Verenigde Naties. België pleit er actief voor om ook rekening te houden met onderwerpen die tijdens de onderhandelingen over gezamenlijke conclusies meestal het voorwerp uitmaken van moeilijke discussies, zoals het uitbannen van alle vormen van geweld en de erkenning van de seksuele en reproductieve rechten. Bovendien heeft België tijdens de vorige CSW zijn engagement herhaald om de stem van de civiele samenleving te laten horen tijdens de conferentie van de Verenigde Naties en om van de CSW een inclusieve ruimte te maken¹.
2. Dit advies is bedoeld om België te ondersteunen en te versterken in zijn inspanningen. De ARGO formuleert aanbevelingen over het prioritaire thema “Komen tot gendergelijkheid en empowerment van alle vrouwen en meisjes in het kader van het beleid en de programma’s inzake klimaatverandering, milieu en rampenpreventie” met het oog op het opstellen van het Belgisch standpunt ter voorbereiding van de onderhandelingen en de goedkeuring van de gezamenlijke conclusies van de 66ste zitting van de Commissie voor de status van de vrouw (CSW66.)

¹ Twitter-account van de permanente vertegenwoordiging van België bij de VN, <https://twitter.com/BelgiumUN/status/1371921741153505283>

2. Context

1. Klimaatrechtvaardigheid en gendergelijkheid zijn nauw met elkaar verbonden. Vrouwen en meisjes in al hun diversiteit hebben het zwaarst te lijden onder de gevolgen van de klimaatverandering, zoals droogte, overstromingen en andere milieuproblemen en natuurrampen. Die situatie gaat vaak gepaard met een toename van armoede, onveiligheid en het gendergeweld². Vooruitgang op het vlak van klimaatrechtvaardigheid kan dus positieve gevolgen hebben voor de gendergelijkheid.
2. Daarnaast hebben vrouwen en meisjes in al hun diversiteit de leiding genomen in sociale bewegingen voor klimaat- en milieurechtvaardigheid. Zij bedenken en verwezenlijken oplossingen voor de klimaat- en milieuproblemen op alle niveaus. Hun unieke ervaring, kennis en vaardigheden maken de antwoorden op de klimaatverandering doeltreffender en duurzamer. Maar toch zijn zij nog te vaak afwezig in de kringen waar beslissingen worden genomen over het klimaat en in de functies die cruciaal zijn voor een rechtvaardige transitie³. Door de COVID19-pandemie is de al bestaande ongelijkheid op dat gebied alleen maar vergroot. Vorderingen op het gebied van gendergelijkheid, bijvoorbeeld een grotere betrokkenheid van vrouwen bij de aanpak van de klimaatproblemen maar ook een klimaatbeleid met een gendertransformatieve benadering van de sociale relaties, kunnen dan ook positieve gevolgen hebben voor de klimaatrechtvaardigheid.
3. Als antwoord op die vaststellingen werd in 2021 naar aanleiding van het Generation Equality Forum de coalitie voor feministische actie voor klimaatrechtvaardigheid⁴ opgestart. De Belgische ontwikkelingssamenwerking ondersteunt die coalitie door zich te verbinden tot een klimaatprogramma voor de Sahel, gericht op de noden van vrouwen en meisjes, waarvoor een investering van 50 miljoen euro over vijf jaar is voorzien⁵. Het Belgisch standpunt tijdens de CSW66 zou inspiratie moeten putten uit de vier belangrijkste krachtlijnen voor actie die binnen die coalitie zijn vastgesteld: de financiering van klimaatoplossingen die rechtvaardig zijn vanuit genderoogpunt; de betrokkenheid van vrouwen en meisjes in al hun diversiteit bij de beslissingen en het leiderschap van de rechtvaardige transitie naar een circulaire, milieuvriendelijke en regenererende economie; de versterking van de veerkracht van vrouwen en meisjes in al hun diversiteit; en het verzamelen en gebruiken van gegevens over het verband tussen gender en milieu.
4. Via het Federaal Plan Gender Mainstreaming (2020-2024)⁶ heeft de Belgische regering er zich bij monde van een aantal ministers toe verbonden om de genderdimensie op te nemen in de strijd

² UN Women, Gender, climate and security: Sustaining inclusive peace on the frontlines of climate change, 2021, <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/06/gender-climate-and-security>

³ Mary Picard, Empowering Women in Climate, Environment and Disaster Risk Governance: from National Policy to Local Action, UN Women Expert Group Meeting, 2021, https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/66/EGM/Background%20Papers/Mary%20PICARD_CSW66%20Background%20Paper.pdf; ILO, Gender, labour and a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all, 7 november 2017, https://www.ilo.org/global/topics/equality-and-discrimination/publications/WCMS_592348/lang--en/index.htm

⁴ Action Coalitions, Global Acceleration Plan, Generation Equality Forum, UN Women, pp. 86-103 <https://forum.generationequality.org/sites/default/files/2021-06/UNW%20-%20GAP%20Report%20-%20EN%20-%20Executive%20Summary.pdf>

⁵ Gedurfde nieuwe verbintenissen om de actie van vrouwen voor klimaatrechtvaardigheid te versnellen, werden bekendgemaakt tijdens de Vrouwendag op de COP26, Generation Equality Forum, UN Women, <https://forum.generationequality.org/news/bold-new-commitments-support-action-coalition-feminist-action-climate-justice-unveiled-gende>; Commitment Makers, Feminist Action for Climate Justice Action Coalition, p. 8, <https://forum.generationequality.org/sites/default/files/2021-10/Feminist%20Action%20for%20Climate%20Justice%20Action%20Coalition%20-%20Commitment%20Makers.pdf>

⁶ Federaal Plan Gender Mainstreaming, 14 juni 2021, https://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/downloads/federaal_plan_gm_2020-2024_nl.pdf

tegen de klimaatverandering en de acties met betrekking tot de Nationale Adaptatiestrategie. België is ook betrokken partij bij verschillende internationale processen waar engagementen in verband met gender en klimaat zijn geformuleerd. Tijdens de Klimaatconferentie van de Verenigde Naties in Madrid (COP25) hebben de landen maatregelen genomen om in de klimaatacties sneller een meer genderbewuste aanpak te hanteren, met de goedkeuring van een verbeterd uitgebreid werkprogramma en een actieplan voor gendergelijkheid, dat de acties vaststelt die de landen en de internationale gemeenschappen kunnen en zullen ondernemen om dat doel te bereiken⁷. België steunt eveneens het Genderactieplan III (GAP III) van de EU⁸, dat verschillende thema's voor samenwerking beklemtoont en het genderoogpunt invoert in nieuwe strategische actieterreinen, waaronder ook de groene transitie. GAP III vermeldt een aantal grote actiedomeinen waaraan de actie van de EU zou moeten bijdragen op het vlak van gender en klimaat⁹.

3. Aanbevelingen

3.1. Algemene aanbevelingen

1. Hanteer een **intersectionele benadering** en houd rekening met alle verschillende lagen van discriminatie.
 - Houd rekening met de kwetsbaarheid van de verschillende doelgroepen en werk samen met hen aan oplossingen die uitgaan van hun veerkracht ten aanzien van de problemen waarmee ze geconfronteerd worden.
 - Nodig diverse stakeholders uit aan de onderhandelingstafel en houd rekening met de bijdragen en ervaringen van de lokale civiele samenleving, vooral die van feministische sociale bewegingen, vrouwenrechtenorganisaties en gemarginaliseerde groepen die ervaringsdeskundig zijn op dit gebied..
2. **Beschouw vrouwen en meisjes in al hun diversiteit als actoren van verandering** om in het kader van beleidsmaatregelen en programma's inzake klimaatverandering, milieu en rampenpreventie oplossingen te vinden voor de problemen waarmee de doelgroepen worden geconfronteerd. **Schep gunstige voorwaarden en maak de nodige middelen vrij voor hun volledige en daadwerkelijke deelname aan de besluitvormings- en bestuursprocessen op alle niveaus.**
3. Hanteer in de beleidsmaatregelen en programma's in verband met klimaatverandering, milieu en rampenpreventie een dubbele genderbenadering, enerzijds **gendermainstreaming** en anderzijds een **specifieke gendertransformatieve benadering van de sociale relaties**. Pas de **methode van genderbewust budgetteren** toe om in de budgetten en de monitoring van de uitgaven voor alle programma's en beleidslijnen rekening te houden met de directe en indirecte gevolgen van alle beleid voor de respectieve situatie van vrouwen, meisjes en mannen en jongens in al hun diversiteit.
4. Pleit er bij de **herziening van de werkmethodes van de CSW** dit jaar voor om **de officiële onderhandelingsruimten** tijdens de verschillende stadia van het CSW-proces **open te stellen voor organisaties van het middenveld** en **organisaties van vrouwen en meisjes in al hun diversiteit** en uit verschillende regio's. De staten zouden hun officiële delegaties moeten openstellen voor die

⁷ UNFCCC, the gender action plan, <https://unfccc.int/topics/gender/workstreams/the-gender-action-plan>

⁸ Europese Commissie, Gezamenlijke Mededeling aan het Europees Parlement en de Raad, EU Genderactieplan (GAP) III – Een ambitieuze agenda inzake gendergelijkheid en de empowerment van vrouwen in het externe optreden van de EU, 25 november 2020 https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/join-2020-17-final_nl.pdf

⁹ Participatie en leiderschap; netwerken van vrouwen in sectoren van de groene transitie, genderbewuste nationale strategieën en actieplannen op het gebied van klimaat, milieu en rampenpreventie; werkgelegenheid van vrouwen in de groene, blauwe en circulaire economie; inzameling van gegevens over de verschillende gevolgen van de klimaatverandering en de milieuvervuiling voor mannen en vrouwen, die als basis kunnen dienen voor genderbewuste beleidslijnen en acties.

organisaties. Hun daadwerkelijke en doeltreffende deelname aan de werkzaamheden van de CSW zou gegarandeerd moeten zijn op het vlak van representativiteit en mogelijkheid om het woord te nemen, zoals het geval is in de andere instanties van de Verenigde Naties. De uitwisseling tussen de officiële onderhandelingsruimten en de ruimten voorbehouden voor de ngo's zou moeten worden bevorderd.

5. **Voorzie ruimte** om (individueel en collectief) vragen te stellen over de rollen en verwachtingen in verband met **masculiniteit**, omdat is aangetoond dat de concepten feminiteit en duurzaamheid cognitief met elkaar verbonden zijn, wat mannen deels ontmoedigt om in actie te komen voor het klimaat¹⁰. Identificeer en ondersteun **initiatieven om mannen en jongens aan te zetten tot een alternatieve masculiniteit**, die niet afhangt van controle en dominantie over vrouwen en meisjes en de natuur, om zo te werken aan andere genderrelaties en aan klimaatrechtvaardigheid¹¹.
6. Bevorder en investeer menselijke en financiële middelen in de **capaciteitsversterking van de nationale statistische diensten** voor het met behulp van participatieve methodes verzamelen van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die zijn opgesplitst naar sekse en leeftijd, om zo referentiepunten vast te leggen, meer inzicht te verwerven in de uitdagingen waarmee vrouwen en meisjes in al hun diversiteit worden geconfronteerd in de context van de klimaatverandering en daar doeltreffende en echte oplossingen voor aan te brengen, maar ook om indicatoren te ontwikkelen om de doeltreffendheid van de beleidslijnen en programma's in verband met klimaatverandering, milieu en rampenpreventie te meten.
7. Ondersteun de **versterking van vaardigheden, capaciteiten en het mandaat**¹² van de **nationale steunpunten gender en klimaat**¹³, ook via de gouvernementele samenwerking van België met zijn partnerlanden, om onder andere:
 - de kennis van de genderdimensies van het klimaatprobleem te verdiepen en te verspreiden;
 - gendergelijkheid en empowerment van vrouwen en meisjes te bevorderen in de klimaatonderhandelingen en het klimaatbeleid;
 - het beleid op te volgen en te evalueren, onder meer ook de uitvoering van de beslissingen van het UNFCCC op het vlak van gender en klimaat;
 - gender mee te helpen inbedden in de nationaal bepaalde bijdragen (NDC's).

3.2. Rechten

1. Veranker in het Belgisch standpunt het principe dat **het internationaal kader voor gendergelijkheid moet worden versterkt en verbeterd**. Met andere woorden: de gezamenlijke conclusies van de CSW66 mogen niet leiden tot een afzwakking van elders aangegane internationale verbintenissen met betrekking tot gender en klimaat of de mensenrechten van vrouwen en meisjes.

¹⁰ The eco gender gap: why is saving the planet seen as women's work? The Guardian, 6 februari 2020,

<https://www.theguardian.com/environment/2020/feb/06/eco-gender-gap-why-saving-planet-seen-womens-work>

¹¹ Op het moment van publicatie van het "Carbon Majors Report" in 2017 werden 6 van de 10 meest vervuilende bedrijven volledig geleid door mannen, 3 werden grotendeels geleid door mannen en geen enkel van die bedrijven werd grotendeels of volledig geleid door vrouwen. <https://www.cdp.net/en/reports/downloads/2327>.

¹² Tijdens COP26 vergaderden de nationale steunpunten gender en klimaat van bijna 100 landen om een lijst op te stellen van noden en verantwoordelijkheden op het vlak van capaciteitsversterking. Het rapport zal binnenkort te raadplegen zijn via deze link: <https://unfccc.int/topics/gender/events-meetings/gender-day-other-events-at-cops/gender-women-at-cop-26#eq-5>

¹³ Uitgebreid werkprogramma van Lima inzake gender en het bijbehorende actieplan voor gendergelijkheid, FCCC/CP/2019/13/Add.1, Decision 3/CP.25, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp2019_13a01E.pdf

2. Neem maatregelen voor de bescherming van de **verdedigsters en verdedigers van de mensenrechten en de vrouwenrechten** en maatregelen **ter preventie van schendingen en aanvallen op de persoon**, zoals bedreigingen, (seksuele) intimidatie en geweld, waarvan vrouwen vooral het slachtoffer worden wanneer ze zich inzetten voor het recht op arbeid, milieu, grond en natuurlijke rijkdommen. In dat verband bieden de richtsnoeren van de Europese Unie over mensenrechtenverdedigers veel instrumenten die kunnen worden gebruikt¹⁴. **Strijd** daarnaast ook **tegen straffeloosheid** door ervoor te zorgen dat die schendingen en inbreuken snel en onpartijdig worden onderzocht en de verantwoordelijken aansprakelijk worden gesteld voor hun daden.
3. Bevorder, bescherm en implementeer op genderbewuste wijze de **rechten van inheemse volken**, en herhaal de verbintenis van artikel 36 van de Wereldconferentie over Inheemse Volken (A/RES/69/2) om hun kennis en strategieën op het vlak van milieubehoud te respecteren en in aanmerking te nemen bij het uitwerken van de nationale en internationale strategieën voor mitigatie van en adaptatie aan de gevolgen van de klimaatverandering.
4. Garandeer dat vrouwen en meisjes in al hun diversiteit **over hun rechten kunnen beschikken, waardig werk** hebben en kunnen rekenen op **sociale bescherming** in de context van een duurzame ontwikkeling die ingebed zit in een gendertransformatieve benadering van de sociale relaties.

3.3. Veerkracht

1. **Financier de concrete door vrouwen en meisjes opgezette projecten in verband met weerbaarheid tegenover de klimaatverandering, onder andere ook projecten die de uitstoot van broeikasgassen helpen** terugdringen, zoals de ontwikkeling van nieuwe milieuvriendelijke technologieën (zonne-energie, windturbines), initiatieven voor herbebossing, een circulaire economie en/of een economie in transitie, enz.
2. Neem de **preventie en uitbanning van geweld op vrouwen en meisjes** in al hun diversiteit, waaronder ook schadelijke praktijken, **systematisch op** in het kader van beleidslijnen en programma's met betrekking tot klimaatverandering, milieu en rampenpreventie.
3. Verzeker de **universele toegang tot diensten voor seksuele en reproductieve gezondheid**, zonder discriminatie, en bied vrouwen en meisjes, mannen en jongens **volledige en afdoende informatie over hun seksuele en reproductieve rechten en ook daartoe aangepaste diensten**, ook tijdens humanitaire crises en situaties van ontheemding als gevolg van milieuschade en klimaatverandering. Problemen op het gebied van klimaat, gezondheid, geweld en seksuele en reproductieve rechten moeten in verband worden gebracht met en beschouwd worden als integraal onderdeel van het onvoorwaardelijk naleven van de bevordering en de bescherming van de rechten van vrouwen meisjes in al hun diversiteit.
4. Leg een verband tussen problemen op het gebied van gendergelijkheid, klimaatverandering, **sociale onrust en gewapende conflicten en migratie**, aangezien ze onderling afhankelijk zijn en elkaar wederzijds versterken:
 - Neem de veiligheidsrisico's in verband met milieu en klimaat op in het **programma "Vrouwen, vrede en veiligheid" (Women, Peace and Security - WPS)** en neem empowerment van vrouwen en de prioriteiten van de WPS-actieplannen op in de interventies op het gebied van klimaatveiligheid, het duurzaam beheer van de natuurlijke rijkdommen en de toegang tot duurzame energie.

¹⁴ Raad van de Europese Unie (Buitenlandse Zaken), 2008, "Zorgen voor bescherming – Richtsnoeren van de Europese Unie over mensenrechtenverdedigers": https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_guidelines_hrd_en.pdf

- Ondersteun **initiatieven die tegelijk bijdragen aan de uitvoering van het Klimaatakkoord van Parijs en de WPS-agenda.**
- Plaats het thema van **klimaatmigratie op de politieke agenda** en neem er een genderperspectief in op en versterk de samenwerking voor de bescherming van mensen die door klimaatcrises ontheemd zijn (of ontheemd zullen worden).

3.4. Herstel

1. Bied steun, ook op het vlak van capaciteitsopbouw, aan **organisaties die de rechten van vrouwen en meisjes in al hun diversiteit bevorderen en verdedigen** en lokale organisaties die worden geleid door vrouwen.
2. **Verhoog het percentage van de wereldwijde publieke en particuliere klimaatfinanciering**, die gericht is op en geïnvesteerd wordt in **genderrechtvaardige** klimaatoplossingen, vooral op plaatselijk niveau en op het platteland. Die financiering moet onder meer het aandeel van de bilaterale en multilaterale klimaatfinanciering dat gericht is op gendergelijkheid optrekken tot 65%.
3. Zorg ervoor dat alle **beleidsmaatregelen inzake energie**, ook met betrekking tot de infrastructuur en investeringen in energie, **erop gericht zijn de genderongelijkheid te verminderen** en ervoor zorgen dat alle mensen **toegang hebben tot energie, in het bijzonder vrouwen in kansarmoede** (“leave no one behind”).

3.5. Rechtvaardige en duurzame transitie

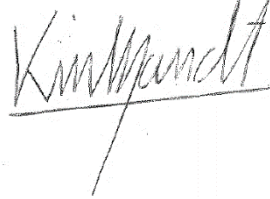
1. **Erken, beperk en herverdeel de niet-betaalde zorg en huishoudelijk werk** van vrouwen en meisjes.
2. Voorzie **financiering voor gemeenschappen die getroffen worden door het beleid en de maatregelen voor transitie**, met name de ontginning van mineralen voor de transitie (zoals in DRC) of de productie van agrobrandstoffen, en **hanteer daarbij ook een genderperspectief** om hen beter te beschermen tegen landroof, onwaardig werk of gebrek aan informatie bij onderhandelingen.
3. Voorzie en bestem financiële middelen voor **gerichte initiatieven voor opleiding en het ontwikkelen van groene vaardigheden voor vrouwen**, zodat zij gebruik kunnen maken van de kansen die ontstaan in de sectoren van de groene werkgelegenheid.
 - Geef prioriteit aan programma’s die vrouwen opleiden voor **niet-traditionele functies** zodat zij de overstap kunnen maken naar hoogopgeleide banen en hoofdzakelijk mannelijke beroepen in de groene economie.
 - Er zou een **genderanalyse van de noden aan groene vaardigheden** moeten worden uitgevoerd in samenwerking met de werkgevers en de vakbonden.
 - Er zouden specifieke maatregelen moeten komen **om de genderongelijkheid cijfermatig te verkleinen met betrekking tot het toelaten, volhouden en slagen voor beroepsopleidingsprogramma’s** op het gebied van wetenschappen, technologie, engineering en wiskunde.
 - Ontwikkel en steun **programma’s voor alternatieve masculiniteit** in de traditioneel mannelijke sectoren van de groene economie om de sociale gendernormen te veranderen en de toegang van vrouwen tot die sectoren te vergemakkelijken.
 - **Ondersteun elke fase in de waardeketen van de familiale landbouw**, van de agro-ecologische teelt, over de verwerking van producten tot korte ketens voor de verkoop en de consumptie van lokale producten.

Voor de Adviesraad Gender en Ontwikkeling,

Lina Neeb
Voorzitter Adviesraad Gender en
Ontwikkeling

Katinka In't Zandt
Vicevoorzitter Adviesraad Gender en
Ontwikkeling

Advies van de Adviesraad Gender en Ontwikkeling, met de steun van de Werkgroep “Gender en Klimaat-Landbouw” onder voorzitterschap van le Monde selon les femmes en met de volgende leden: 11.11.11, CNCD-11.11.11, DGD, Eclasio, Enabel, FOS, Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, Oxfam België, Solidagro en de Vrouwenraad.